

Abstrakt

Základním impulsem pro sepsání této disertační práce byla potřeba podrobnějšího kontextuálního ohledání duchovních a intelektuálních tradic, které stály u kořenů myšlení Jacoba Böhma (+1624), jehož dílo bylo námětem mé diplomové práce (2001). Především šlo o to, prozkoumat hlouběji povahu vzájemného setkání dvou pro Böhmovo dílo určujících myšlenkových směrů: pozdně středověké „německé mystiky“ a paracelsovské přírodní filosofie.

K tomuto spojení ve výrazné (a taktéž pro Böhma vlivné) podobě došlo ovšem už v díle protestantského pastora Valentina Weigela (1533–1588), jehož rozboru se podrobně věnuje závěrečná kapitola disertace, usilující o komplexnější vylíčení idejí tohoto svého času značně vlivného, dnes zčásti zapomenutého myslitele. Rámecem celé práce je pak hledání myšlenkového mostu vedoucího mezi dominikánským kazatelem Janem Taulerem (+1361) jako nejvlivnějším představitelem „německé mystiky“ pozdního středověku a právě Weigelem. Aby bylo možné toto zkoumání dovést do žádoucí hloubky, rezignuje tato disertace na extenzivní popis procesu uvedeného myšlenkového vývoje, který by se nutně utopil v detailech, ale vyzdvihuje jen několik nejdůležitějších myslitelů, resp. děl, kteří zde sehráli hlavní roli a jimž je věnována vždy samostatná kapitola. Z původního položení úkolu, jímž je hledání Böhmových inspiračních zdrojů, vyplývá metodologie retrospektivní analýzy, kdy téma každé kapitoly je zkoumáno primárně *sub specie* svého vlivu na další vývoj dané myšlenkové linie, ústící v díle Weigelově, potažmo Böhmově.

Výchozím bodem zkoumání je zevrubná analýza vlivného díla Jana Taulera, která se opírá o jeho srovnání s dílem Mistra Eckharta, Alberta Velikého, Bertholda z Moosburgu, Dietricha z Freibergu a s heretickými koncepcemi tzv. „svobodných duchů“. Důležité pojmy *grunt*, resp. *gemuel*, zavedené Eckhartem, se ukazují jako výsledek kombinace novoplatónských prvků s vlivy arabského aristotelismu, k nimž se u Taulera přidává vliv (františkánského) voluntarismu a odklon od dominikánského intelektualismu.

Anonymní spis *Theologia Deutsch*, viděný tradičně v těsné blízkosti s Taulerovými idejemi, přináší určité posuny. Ty vyplývají zejména ze snahy o systematické kritické vyrovnání s antinomismem „svobodných duchů“, které považují za jádro celého výkladu; podobně jako u Taulera můžeme konstatovat jasně patrnou přítomnost novoplatónských motivů spolu s voluntaristickými a nominalistickými prvky, jakož i výraznou přítomnost motivu *imitatio Christi*, který slouží jako regulativ proti heretickým koncepcím zbožštění člověka. Zvláštní důraz je kladen na osobitou koncepci vztahu Boha a stvoření, která směřuje k tomu, podmínit Boží sebepoznávání existencí stvoření a učinit člověka orgánem Božího sebepoznání.

Na tyto analýzy navazuje prostředkující kapitola věnovaná Martinu Lutherovi (+1546) jako vlivnému editorovi *Theologia Deutsch* a významnému interpretovi taulerovské mystiky; je odmítnuta teze o rozchodu „pozdního“ Luthera s „německou mystikou“. Zároveň je provedeno historické zhodnocení vlivu Taulera a *Theologia Deutsch* v 16. století.

Kapitola IV se věnuje Paracelsovu dílu, nakořik je dědictvím „německé mystiky“ v její lutherské reinterpretaci a zároveň novoplatónského myšlení florentské renesance. Oproti standardním výkladům, zdůrazňujícím zvláště vliv Ficinův, poukazuje kapitola také na možnost vlivu Pika della Mirandola (zvl. v koncepci člověka, jeho radikální svobody, bytostné mnohotvárnosti, jakož i v otázce astrálních vlivů a jejich vztahu k člověku). V koncepcích přejatých Paracelsem z „německé mystiky“ je patrné jejich určité vyprázdnění; původní teologicko-filosofické pozadí zůstává Paracelsovi podle všeho utajeno. To však Paracelsovi nijak nebrání ve vytvoření originálních koncepcí v rámci reformace, které mají svou sociálně-náboženskou radikalitou občas blízko k novokřtěncům. Pro Weigela bude významná zvláště jeho trojiční antropologie (tělo, astrální duch, duše) a jeho koncepce vztahu poznání ve „světě přírody“ a ve „světě milosti“, jímž je příležitostně připisována stejná váha.

I když (prospektivně, s ohledem na myšlení Jacoba Böhma) každá z předchozích kapitol má svou samostatnou interpretační hodnotu, svorníkem celé disertační práce je poslední kapitola věnovaná Weigelovi. Ta se snaží jednak vyložit hlavní Weigelovy koncepce, jednak ukázat v jeho díle vliv taulerovské a paracelsovske tradice, které se zde poprvé zcela vědomě a záměrně spájejí, jakož i přesněji identifikovat některé další vlivy (Boëthius, Hugo od Sv. Viktora, Kusánský, zřejmě též Pico della Mirandola). V popředí zájmu stojí rovněž přesnější určení vlivu a podoby novoplatónských koncepcí přejatých Weigelem, které jako červená nit procházejí celou zkoumanou tradicí, a jejich vztah k lutherskému voluntarismu a principu *sola fide*, jenž ve Weigelově díle hraje od počátku důležitou roli. Na podkladě podrobného rozboru Weigelových děl z různých období je načrtnut profil autorova myšlenkového vývoje, jež nelze v interpretaci jednoduše obejít. Ten vede od jednoznačných inspirací Taulerem a *Theologia Deutsch*, už od prvních děl ovšem spojených s některými paracelsovskými koncepty, přes díla zaměřená více na přírodní filosofii a kosmologii k opětovnému razantnímu obratu k mystice. Na rozdíl od Paracelsa však Weigelův zájem o přírodu jako druhý zdroj poznání zůstává vždy druhořadý: je mu toliko prostředkem poznání náboženského. V pozdní „mystické“ fázi své tvorby navíc Weigel dospívá k formulacím, jež připomínají spíše koncepce „svobodných duchů“ než původní závěry Taulerovy a *Theologia Deutsch* – obracející se právě proti této herezi.